

DUYARLI BİR YAZARDAN DOKUNAKLI HATIRALAR: OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE BİR AİLE

İbrahim DEMİRCİ

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini 1968 yılında bitiren Cemal Özgüven, meslek hayatını bir akademisyen olarak geçirdikten sonra 2010 yılında Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Sayısal Yöntemler Ana Bilim Dalı hocalığından emekliye ayrılmış. 42 yıllık akademik hayatı boyunca alanıyla ilgili çeşitli kitaplar ve makaleler kaleme almış olan Özgüven'in "Bilimsel Yayınlar / Ders Notları" listesinde "İngilizce Cümle Yapıları (Eylül 1997)" dikkatimizi çekiyor. Verdiği dersler arasında lisans düzeyinde Türkçeye Çeviri, yüksek lisans düzeyinde Mesleki İngilizce derslerinin bulunuşu, *Osmanlı'dan Günümüze Bir Aile*'nin sağlam, özenli ve edebiyat zevkimizi de doyuran dilinin kaynağını anlamamızı kolaylaştırıyor. Ayrıca kitabı okurken yazımızın başkalarının yanı sıra Sait Faik'e ve özellikle Kemal Tahir'e yakınlık duyduğunu da öğreniyoruz.

Cemal Özgüven, "Başlarken"de eserin yazılış gerekçesini şöyle açıklıyor: "*Bunca yıl hep konuşup, yazılı kültürümüzün zayıf olduğunu bıkmadan usanmadan söylemeseydim, hatıralarımı yazmayı ihmal eder, bunu bir vazife olarak görmezdim. Mecbur hissettim kendimi bilgisayarın başına çökmeye. Aralıklı olarak dört senedir yazıyorum, hiç değilse torunlarımın ve onların torunlarının okuyup, nerelerden geldiklerini öğrenmeleri için.*" (s. 10)

Şubat 2010-Haziran 2014 aralığında yazdığı eserinin başına Özgüven, "*Torunlarım*" ithafını koymuş. Temmuz 2014'te Cinius Yayınları anlatı

dizisinde yayımlanan *Osmanlı'dan Günümüze Bir Aile*, 270 sayfa. Son beş sayfada “Ek / İsa Ruhi Koray’ın İstiklâl Harbi Hatıratı” başlıklı bir makale özeti bulunuyor. Cemal Özgüven’in dedesi Dr. İsa Ruhi Koray’ın “İstiklâl Harbindeki Hatıratım ve Notlarım” başlıklı eseri üzerine Halil Tekiner’in yaptığı çalışmanın özeti bu. Eserin son bölümünde “Doktor İsa Ruhi Koray’ın Karakalem ve Suluboya Resimleri” başlığı altında sunulan 44 resim, 16 sayfaya yerleştirilmiş ama sayfa numarası verilmemiş. Temalarına göre sınıflandırılan bu resimlere bakarken, “Keşke Dr. İsa Ruhi Koray’ın bütün resimleri bir albümde toplansa!” demekten kendimi alamadım.

“*Hatıralarımı dedem ile annenannemin şahit olduğum hayatları ile ve o yılların Türkiye’si ile sınırlandırdım.*” (11) diyen Cemal Özgüven, “*Bütün bunları anlatırken, o yılların çok daha lezzetli bulduğum Türkçesini hatırlımda kaldığı ölçüde kullandım.*” (s. 12) açıklamasını yapmak ihtiyacını hissetmiş. Tek başına bu açıklama, hele o “hatırlımda kaldığı ölçüde” sınırlaması, ülkemizde dil ve kültür değişmesinin hızı ve boyutları hakkında ürkütücü ve uyarıcı bir siren sesi sayılabilir.

Eserin genel çerçevesini ve yazarın yaklaşım biçimini kavramak için uzunca bir alıntı yapmalıyım: “*Dedem (1894-1965) ile anneannem (1905-1960) çocukluklarını ve gençliklerini batmakta olan Osmanlı İmparatorluğu’nun son zamanlarında, olgunlaşma yıllarını ise tarihimizin Cumhuriyet’e geçiş döneminde yaşadılar. Dolayısıyla, şahsiyetlerinin teşekkülünde hem Osmanlı döneminde edindikleri kadarıyla geleneksel kültürümüzün, hem de Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarında iyice ön plana çıkan Batı Kültürü’nün payı vardı. Tanzimat reformlarıyla hız kazanan Batılılaşma maceramızın Cumhuriyetle birlikte şahikasına ulaşmasını bütün serencamı ile birlikte yaşayan kuşağın insanlarıydılar. Şahsiyetlerinin ne ölçüde böyle bir kuşağın mensubu olmalarının, ne ölçüde de yaradılışlarının mahsulü olduğunu tayin edemem. Bunu, ihtimal, kendileri de yapamazlardı.*”

“*Annem (1925-1996) ile babam (1913-1986) da şu veya bu kalıba oturtulması kolay olmayan insanlardı. Annem hayatının ilk kısmını Türkiye’de, daha da uzun olan ikinci kısmını ise, Türkiye’den kopuk olarak Amerika’da yaşadı. Dolayısıyla, onun şahsiyeti, birbirinden çok farklı olan iki hayatının kazandırdıkları ve kaybettirdikleri ile kısmen de olsa izah edilebilir. Kısmen de olsa diyorum, çünkü anlaşılması son derece zor olan bu insanın yaradılışından gelen taraflarının da önemli bir ağırlık taşıdığından şüphem yok.*” (s. 10).

İsterseniz burada eşler arasındaki 11-12 yaşlık fark üzerinde durabilirsiniz.

Cemal Özgüven, çocukluk yıllarının “o sevgili Çankırı”sında dedesini baba, anneannesini anne, annesini ve teyzesini abla bilerek büyümüştür. İşine yürüyerek giden doktor dede, Kemal Tahir romanları okur. 1950 sonrasında “*Radyoda Kuran okutmaya başladılar. Bu ne rezalet, bu ne...*” (s. 20) diyebilen biridir.

“İsparta’da bir sene” geçerken Cemal, radyo ajansından “teati etmek” sözünü de öğrenir, ilk kez uçağa da biner (s. 33).

Sonra Ankara yılları başlar. Çocuğun unutmadıkları arasında, yaşlı müdire hanımın okul bahçesinde “*Büyüklerinize karşı bazı davranışlarımız gayrı kabil-i tahammülüne gidiyor.*” (s. 36) demesi de vardır.

Bakkalda gördüğü bir adamdan işittiği sövgü sözünü evde tekrarlayınca “*Rahşan Hanım’la birlikte ayrılırlarken Bülent Ecevit sevecen bir şekilde, ‘Sakin ha, bu sözü bir daha kullanma!’*” (s. 37) demiştir.

Amerikalı askerler “ordumuza danışmanlık hizmeti” de vermektedirler. Bizimkileri tepkisi genellikle “Biliyoruz.” olurmuş. Yazarımızın değerlendirmesi dikkat çekicidir: “*Her şeyi bilmek, daha doğrusu, kendini bilmek zorunda hissetmek, bilhassa öğretmenler arasında yaygın olan bir hastalığımızdır.*” (s. 38).

Anneannenin ikiz kardeşi, sosyete terzisi ve resim meraklısı Afife Ecevit Hanım’dan bir söz: “*Van Gogh’u taklit ediyor. Ediyor, ama kendisi dümdüz bir adam; deli değil.*” (s. 73).

Dinin modasının geçtiğine inandığını bildiğimiz dede Tevfik Bey’in, kızının çağrısıyla Amerika’ya giderken “*İslâmiyet’e dair kitaplar (...) Kani Karaca’nın Kurânı Kerim ve mevlit plaklarını*” (s. 81) götürdüğünü öğrenirsiniz.

Bütün ilişkilerini olduğu gibi annesiyle ilişkilerini de incelikli, saygılı ve özenli bir dille anlatmaya çalışan Cemal Özgüven’in kendisiyle de hesaplaşmayı göze alan dürüstlüğü ve içtenliği, gevezelikten uzak duran tutumu, hatıraların pek çok sahnesini dokunaklı kılıyor. Fakat yazar, dokunaklı olayları sündürüp melodrama çevirmek yerine, sağduyuyla değerlendirmeyi tercih ediyor: “*Biz Türkler özür dilemeyi pek bilmeyiz. O hiç bilmezdi.*” (s. 82).

Kitabın Talas Amerikan Kolejine ayrılan bölümü (s. 89-155) okulun tarihinin özetlenmesinden sonra 1956-1961 yıllarının yaşantı ve tanıklıklarına ayrılmış. Cemal Özgüven, bunu yaparken sadece belleğine güvenmekle yetinmemiş, konuyla ilgili kitapları da değerlendirmiş. Bu okul anıları, özellikle yatılı okul deneyimi olanlar için kimi eğlenceli, kimi acıtıcı ama hepsi pek zevkli ayrıntılarla doludur.

Talas Amerikan Kolejinin bir uygulaması bana çok ilginç ve anlamlı göründü. Bu okulun her öğrencisi, ailesine düzenli olarak mektup yazmak zorundadır. Pazar günü öğle yemeğinden önce yazılan mektuplar, nöbetçi öğretmene teslim edilir. “*Mektup olmazsa, yemek de olmazdı.*” (s. 100).

Amerikalı öğretmenden bir uyarı: “*Yemekhanemizde sofraları biz toplardık. Sofra örtüsünü silkelerken ekmek kırıntılarını gören bir hocamızın, ‘Onları ayırın. Ekmek dininizde azizdir’ gibi bir şeyler söylemesi dün gibi hatırımda.*” (s. 105).

Okulun 1967 yılında kapanmış olmasını Cemal Özgüven, “misyonlarının uzun boylu bir anlamı kalmamış” oluşuna bağlıyor ve basit bir soru soruyor: “*Soruyorum, bu günün dünyasında Amerikan hayat tarzını yaymak için okul kurmaya gerek var mı?*” (s. 110).

Cemal Özgüven’in “hakikat adına kaydetmem gerek” dediği bir husus, memleketimizin acı gerçeklerinden birine işaret etmektedir: “*Amerikalı hocalarımız bizi dövmezlerdi. Babalarımızın mevkilerini ise, bilmezden gelirlerdi. Bazı Türk hocalarımız (Allah için hepsi değil) hem döverlerdi hem de sayın valinin, sayın mebusun oğluna daha bir yakın davranırlardı.*” (s. 144).

Ülkemizin bu acı gerçeğini değiştirmek hiç de kolay değil ama bunu başarmadan sağlıklı bir toplum kuramayacağımız çok açık. Ahlak olmadan hukuk olur mu, olabilir mi?

Amerika’da annesinin ikinci eşinden doğma kardeşi Michael dolayısıyla yazarımızın düştüğü bir dipnotunu da aktarayım: “*Burada bir parantez açayım. Yeniçerilerin Bektaşî Tarikatı’na mensup olduklarını ilk karşılaştığımız gün Michael nakletmişti, gördüğü derslerde edindiği bir malumat olarak. Bunun bizlere yüksek tahsilimi yaptığım o anlı şanlı siyasal Bilgiler Fakültesi’nde öğretilmesi gerekmez miydi?*” (s. 236).

Osmanlı’dan Günümüze Bir Aile’de hiç kuşkusuz asıl önemli ve öncelikli olan, aile ve insan ilişkileri. İnsan psikolojisinin ilginç, şaşırtıcı ve düşündürücü pek çok yönünü bazen gülümseyerek, bazen öfkelenerek, çoğu kez de yazarın iyice olgunlaşan bakış açısının yardımıyla hoş görerek okurken hem zihninizin hem de gönlünüzün aydınlandığını sık sık hissediyorsunuz. Elbette yazara katılmadığınız, sizde tartışmak hevesini uyandıran bölümler de oluyor; içtenliğin ve iyi niyetin olağan bir sonucu bu.

Cemal Özgüven’in kitabını okuduktan sonra dedim ki: “Keşke hoca, akademik hayatına ilişkin gözlem, deneyim, tanıklık, değerlendirme ve önerilerini de yazsa!”